

Organizmy a biogeochemické cykly hlavních prvků (C,N,P) a látek (voda) v ekosystému

(Hana Šantrůčková, Katedra biologie ekosystémů, B 361)

Biogeochemické cykly:

Pohyb chemických prvků mezi organizmy a neživými částmi atmosféry, litosféry a hydrosféry

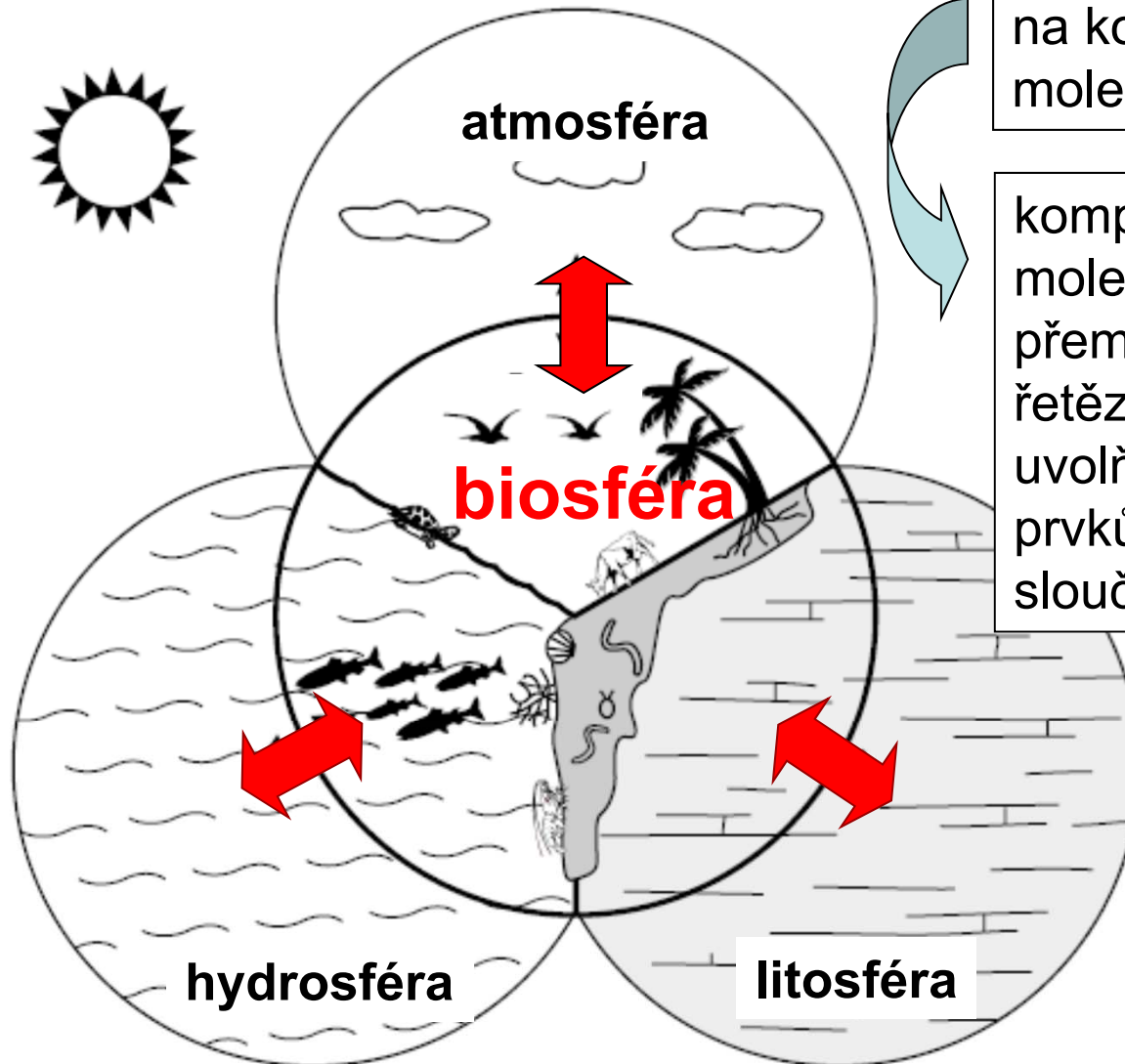

Abiotické (neživé) prostředí

organizmy
(živočichové, rostliny,
mikroorganismy)

Biogeochemické cykly

Anorganické prvky & sloučeniny jsou přijímány autotrofy a přeměňovány na komplexní organické molekuly

komplexní organické molekuly jsou přeměňovány v potravních řetězcích a částečně uvolňovány zpět ve formě prvků nebo anorganických sloučenin

Ekosystém definice

Ohraničený ekologický systém, který se **skládá z organismů**, které žijí v určitém prostoru a čase, **a z prostředí**, s kterým se vzájemně ovlivňují.

- Biotické procesy
- Abiotické procesy
- Sociální procesy

Ekosystém definice

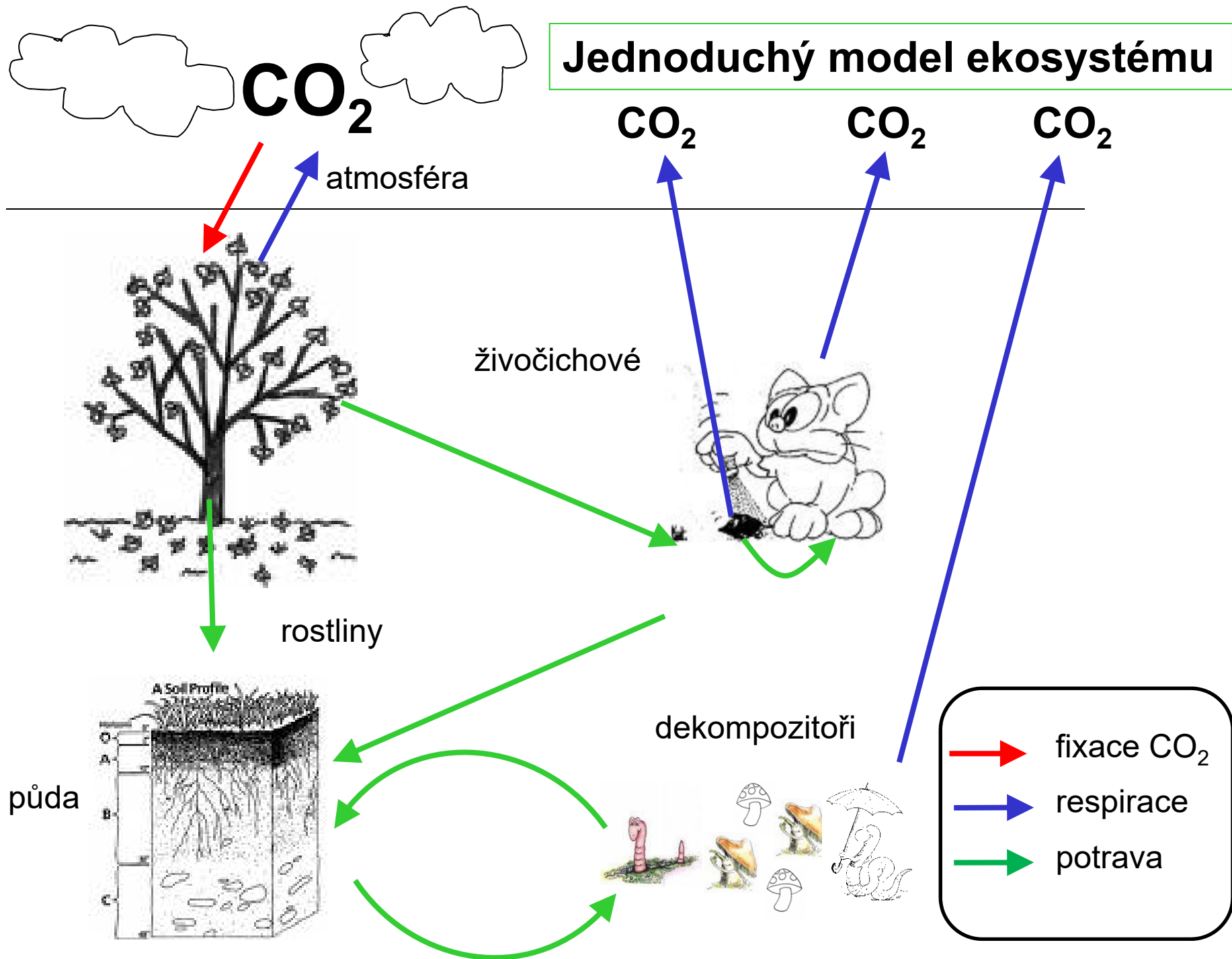

- Organizmy na určitém prostoru
- Organizmy v interakcích s prostředím
- Tok energie definován trofickou strukturou, diverzitou a koloběhem živin
- Otevřený systém (energie, látky kontinuálně přenášeny přes hranice ekosystému)
- Klima, litosféra a vliv člověka jsou vnějšími (nezávislými) proměnnými

Ekologie ekosystémů:

Studuje interakce mezi organizmy a jejich abiotickým (*neživým*) prostředím jako integrovaný (*celkový, propojený*) systém

Jednoduchý model ekosystému

Základní pojmy

Látky v přírodě

- definovaný prostor
- definované množství
- „nemohou se ztratit“

zásobník
(pool)

Zásobníky si látky vyměňují

= **tok** (flux)

látky do zásobníku vstupují

= **vstup**
(input)

látky ze zásobníku vystupují

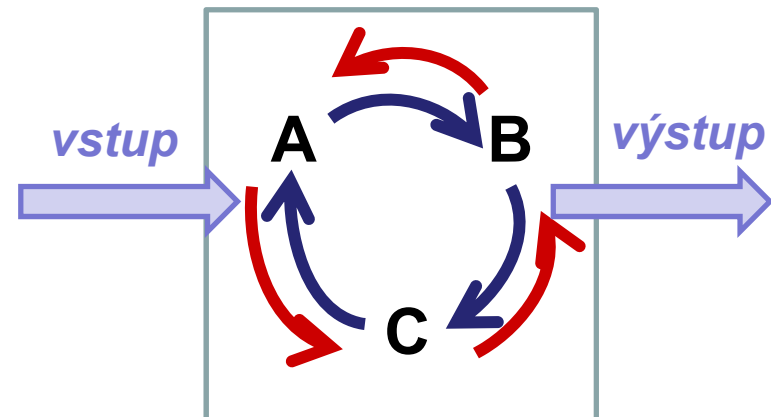
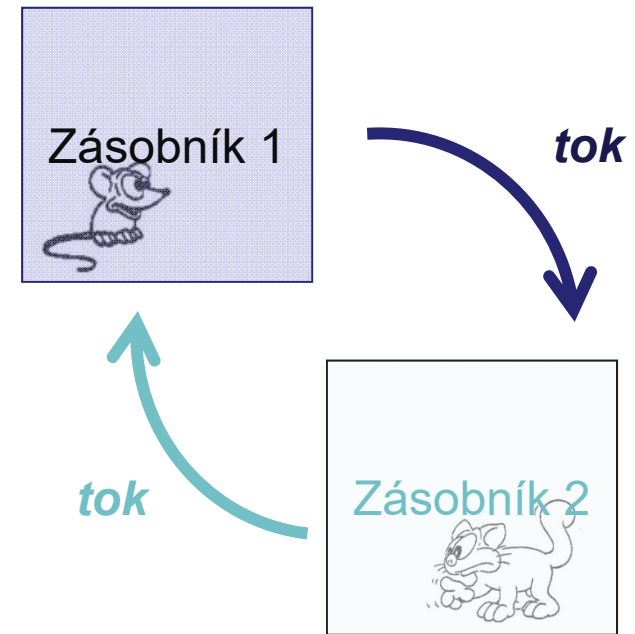
výstup
(input)

látky v zásobníku zůstávají určitou dobu

= **doba zdržení**
(residence time)

rychlosti toku společně s velikostí zásobníků

= **cyklus živin**

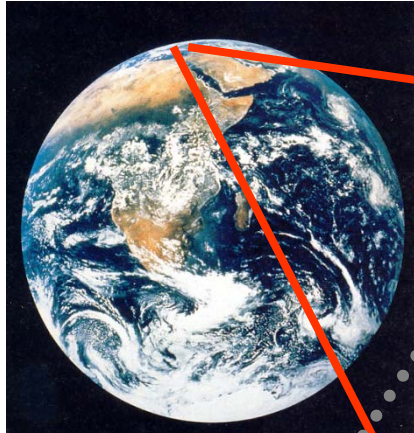
Studium založeno na:

- Zákonu zachování hmoty - bilance živin (*mass balance budget*)
  1. Systém v rovnováze – toky jsou v rovnováze a **vstup = výstup** (*input = output*)
  2. Prvky se akumulují v ekosystému, **vstup > výstup** a ekosystém se stává **zásobárnou (jímkou)** živiny (*storage, sink*)
  3. Prvky ubývají z ekosystému **vstup < výstup** ekosystém se stává **zdrojem** živin (*loss, source*)
- Zákonu zachování energie

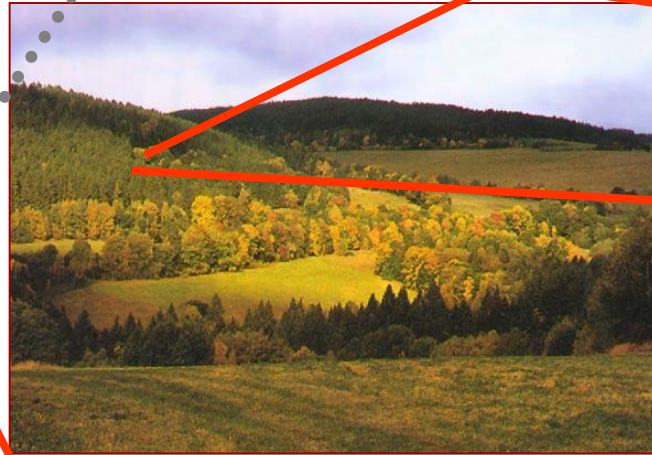
Energii nelze vyrobit ani zničit, ale pouze přeměnit na jiný druh energie.

Prostorové měřítko

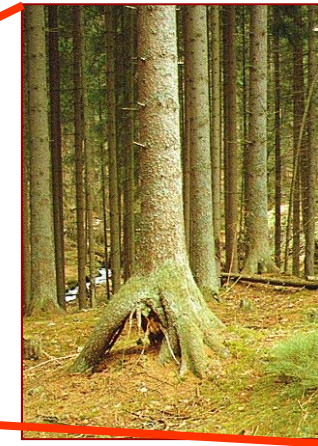
Globální cykly

Lokální cykly

Ekosystémy (povodí)

Části ekosystémů

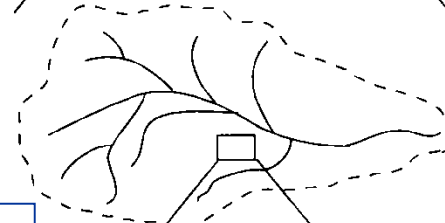
Globální ekosystém

5,000 km

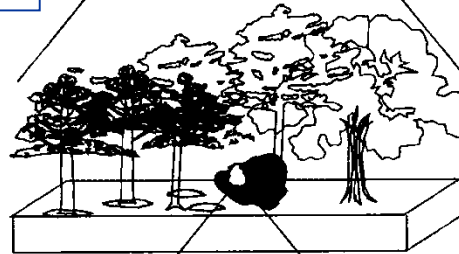
povodí

10 km

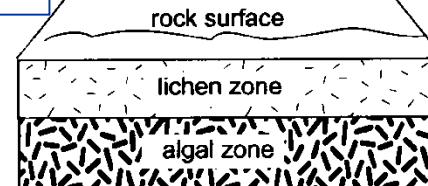
Lesní ekosystém

1 km

Půdní ekosystém

1 mm

Příklad problematiky

Jak odlesňování ovlivňuje globální klima?

Jak odlesňování ovlivní kvalitu vody v okolních městech?

Jak odlesnění ovlivní půdní živočichy?

Jak biota ovlivní zvětrávání hornin?

Upraveno podle Chapin 2002

Ekosystémy

různá velikost

různé

úrovně studia

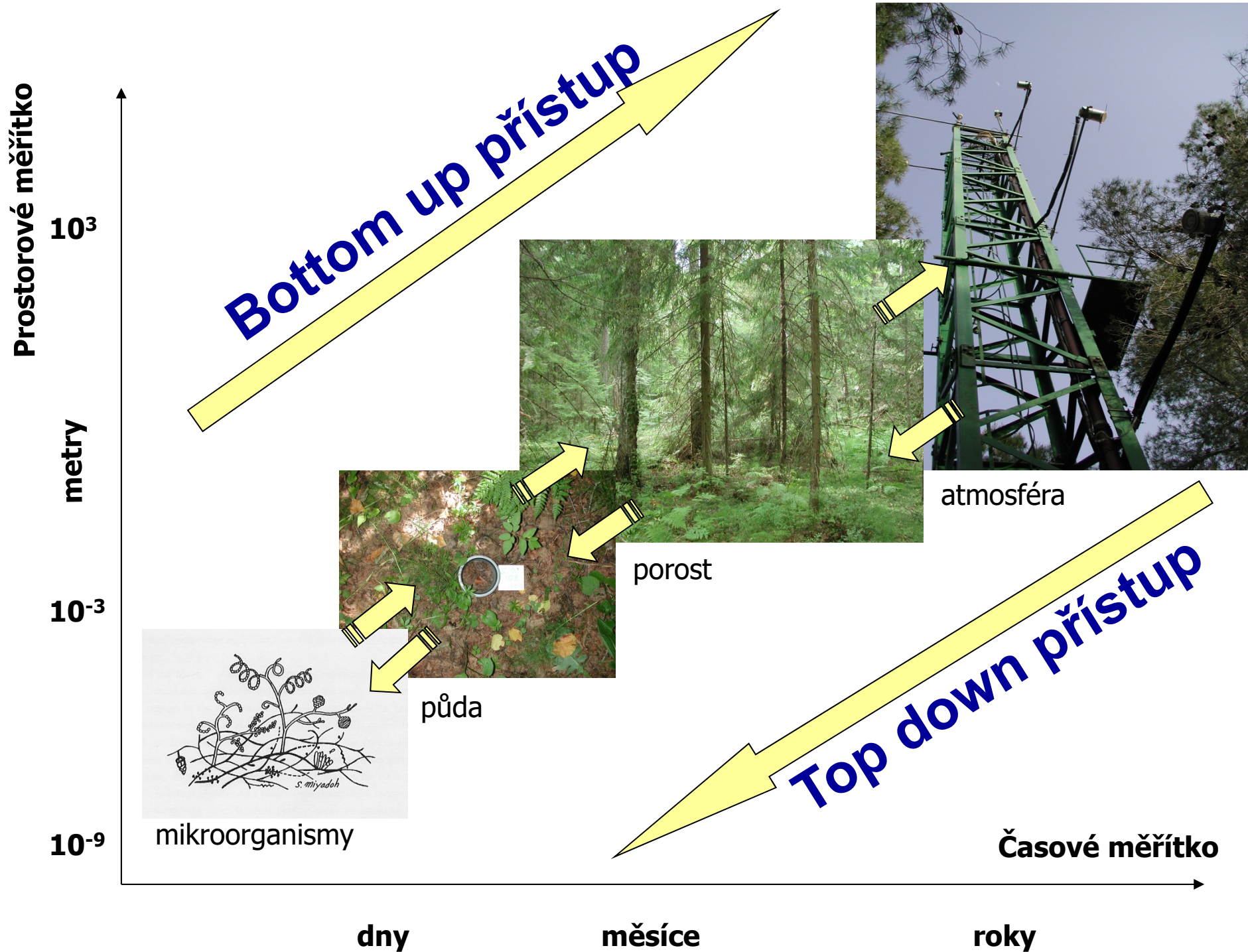
různé metody

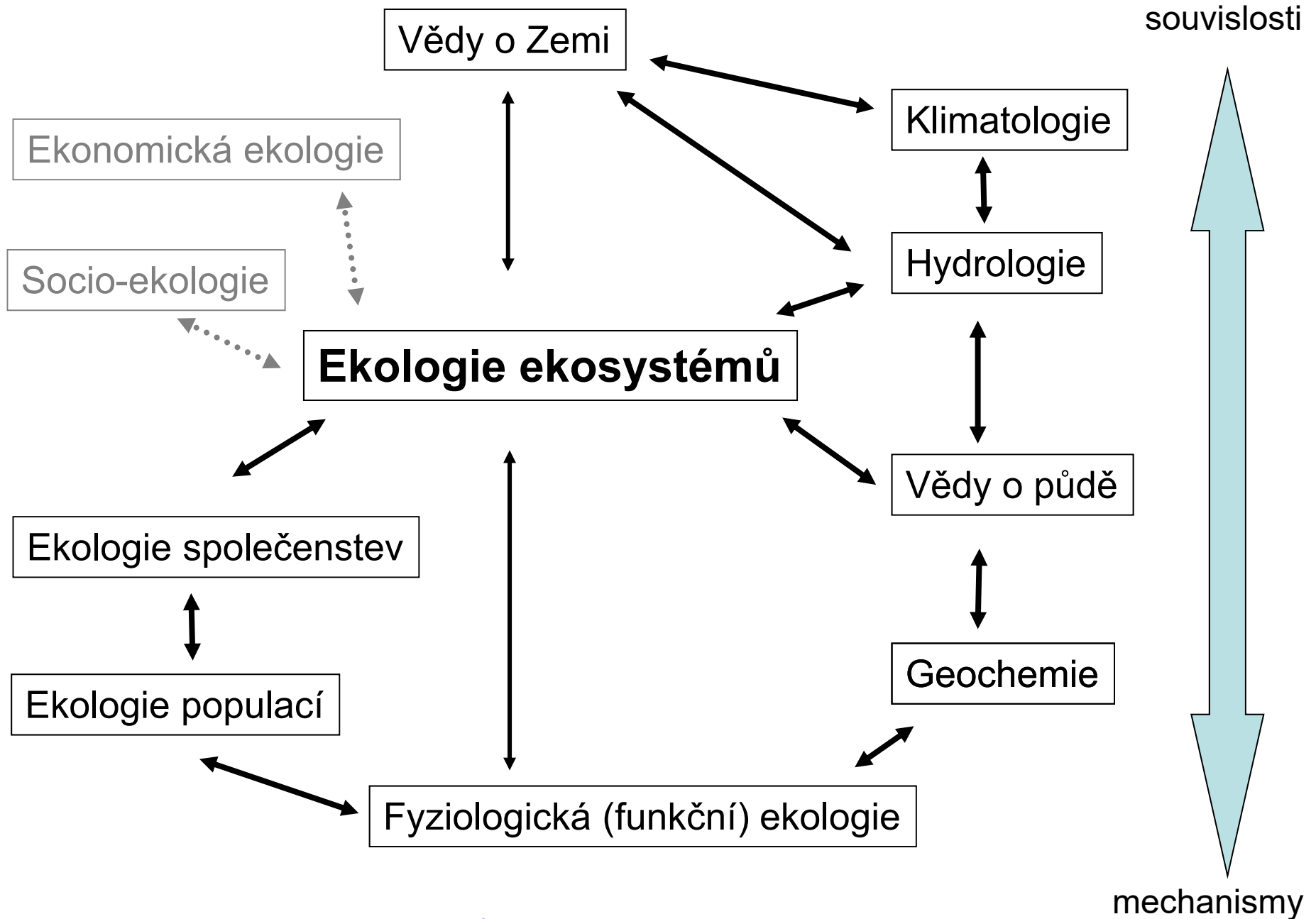

různá

časoprostorová

měřítká

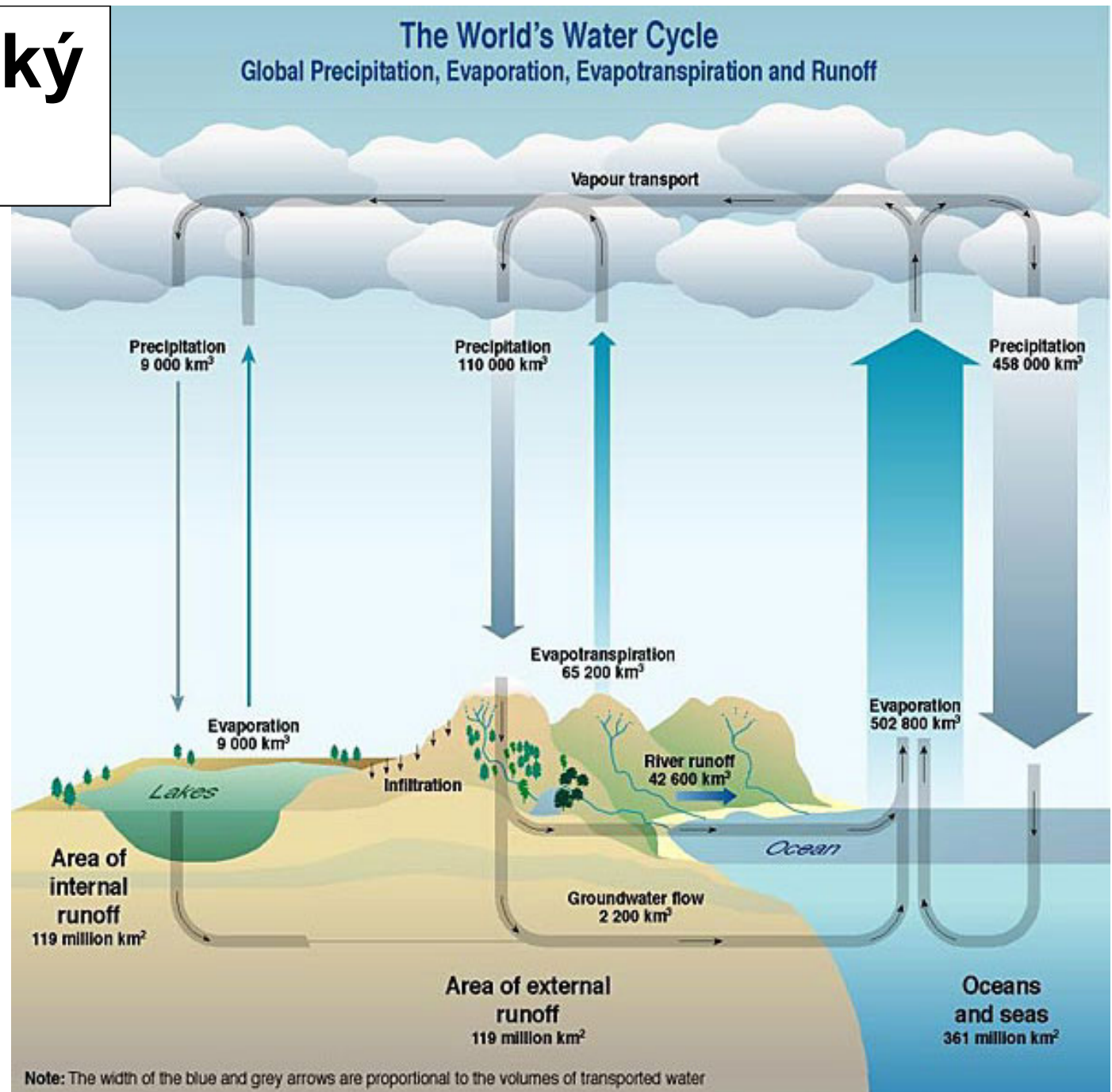
• Interdisciplinarita, důraz na interakce

Co je dobré si zapamatovat

1. Tok energie a koloběhy látek v ekosystému jsou vzájemně propojené

2. Prostředí ovlivňuje organizmy a naopak organizmy ovlivňují prostředí, ve kterém žijí (zpětnovazebný efekt)

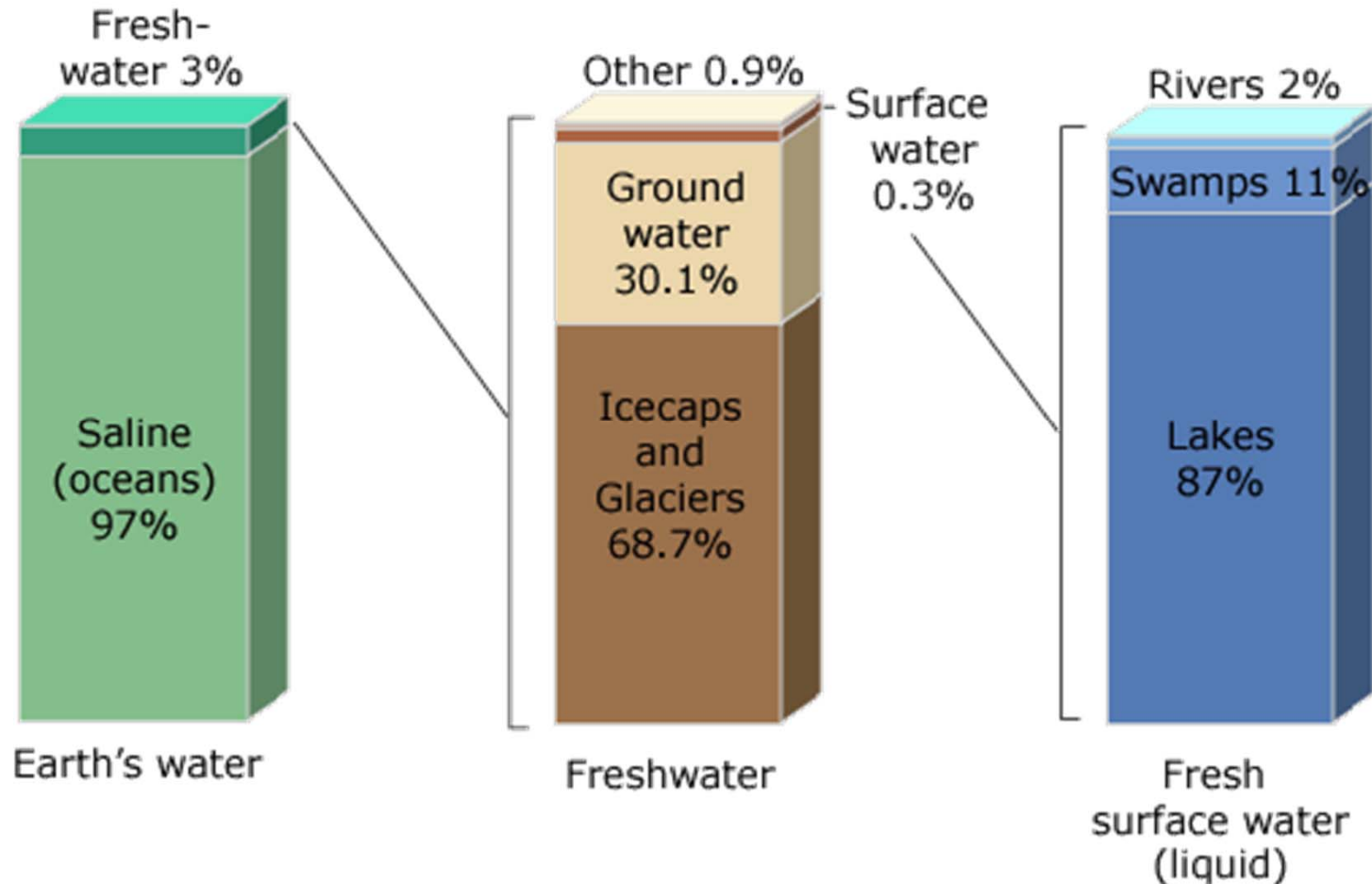
Hydrologický cyklus

Source: Igor A. Shiklomanov, State Hydrological Institute (SHI, St. Petersburg) and United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO, Paris), 1999; Max Planck, Institute for Meteorology, Hamburg, 1994; Freeze, Allen, John, Cherry, Groundwater, Prentice-Hall, Engle wood Cliffs NJ, 1979.

Zásoba vody na Zemi

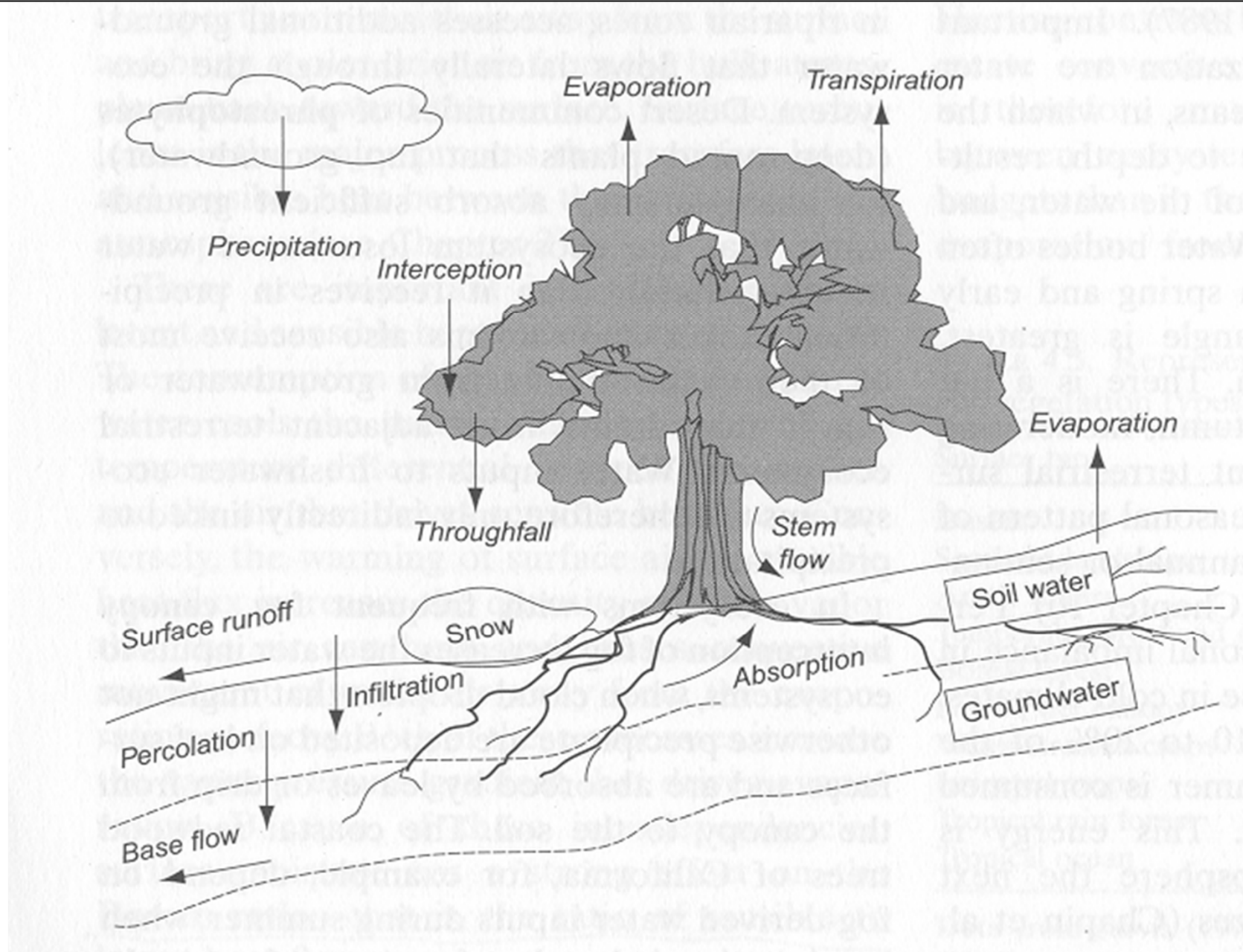
Distribution of Earth's Water

- (oceány: $1348 \times 10^6 \text{ km}^3$ (97.39%))
- atmosféra: $0.013 \times 10^6 \text{ km}^3$ (0.001%)

Pohyb vody v suchozemském ekosystému

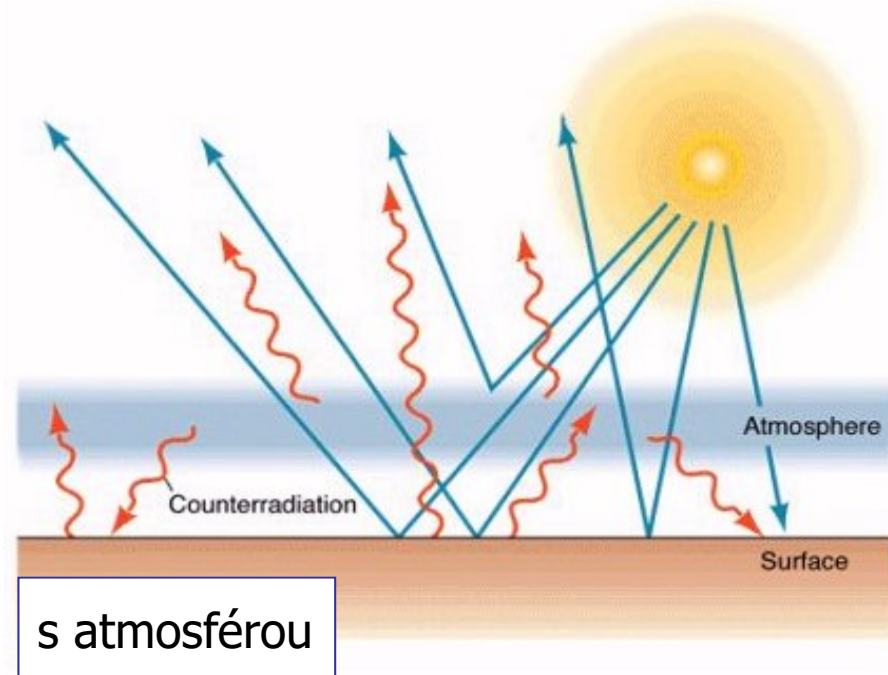
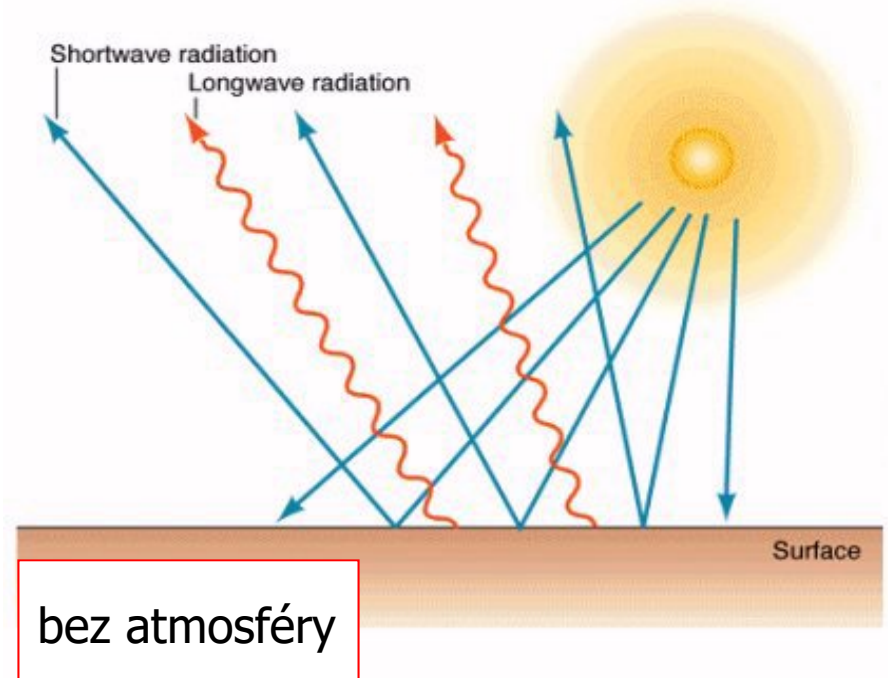
Tok energie

→ Krátkovlnné záření

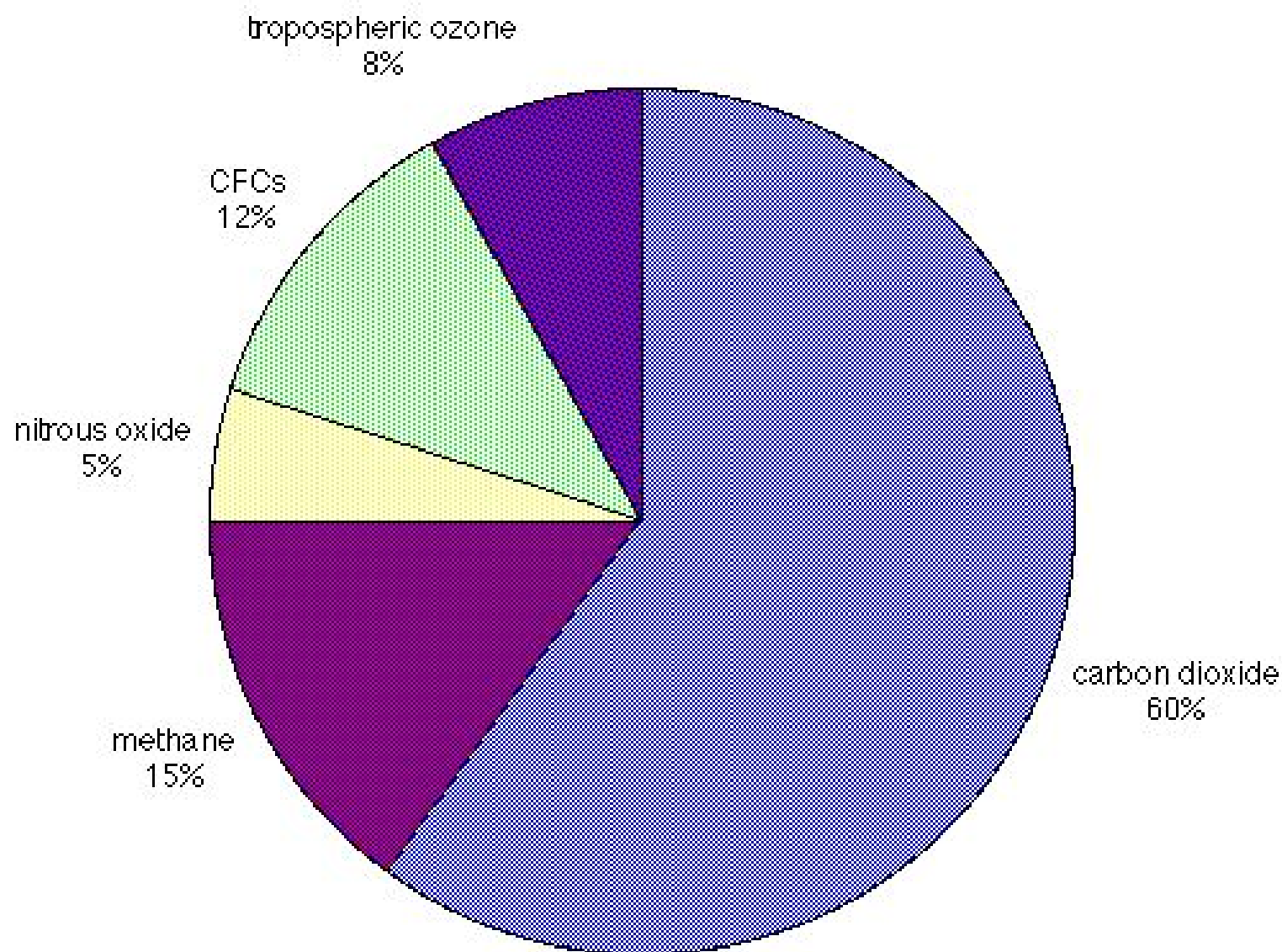
~ dlouhovlnné záření

Skleníkový efekt atmosféry

vodní páry,
Plyny (CO_2 , CH_4 , NO_x)

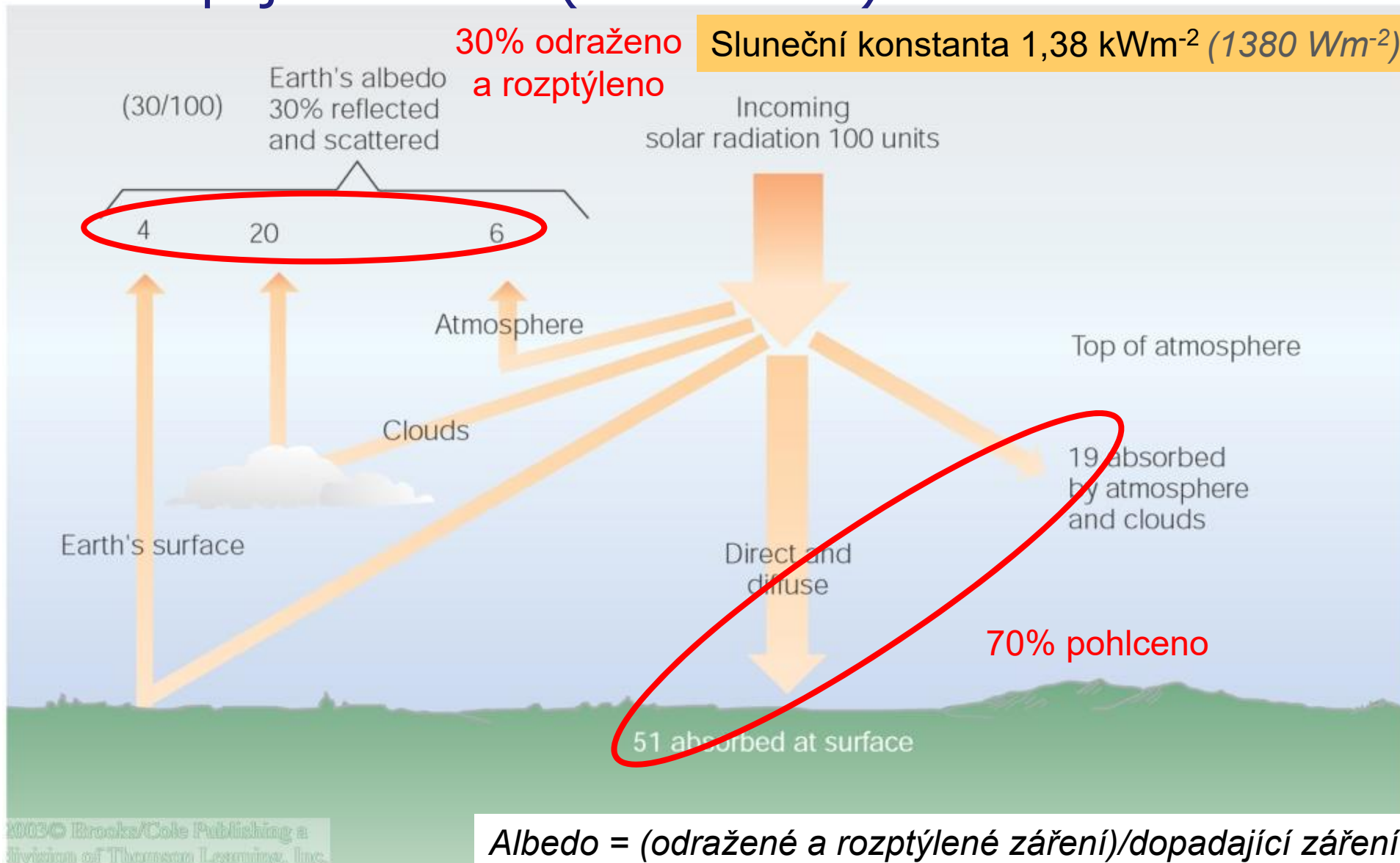
Relativní podíl **plynů** na skleníkovém efektu

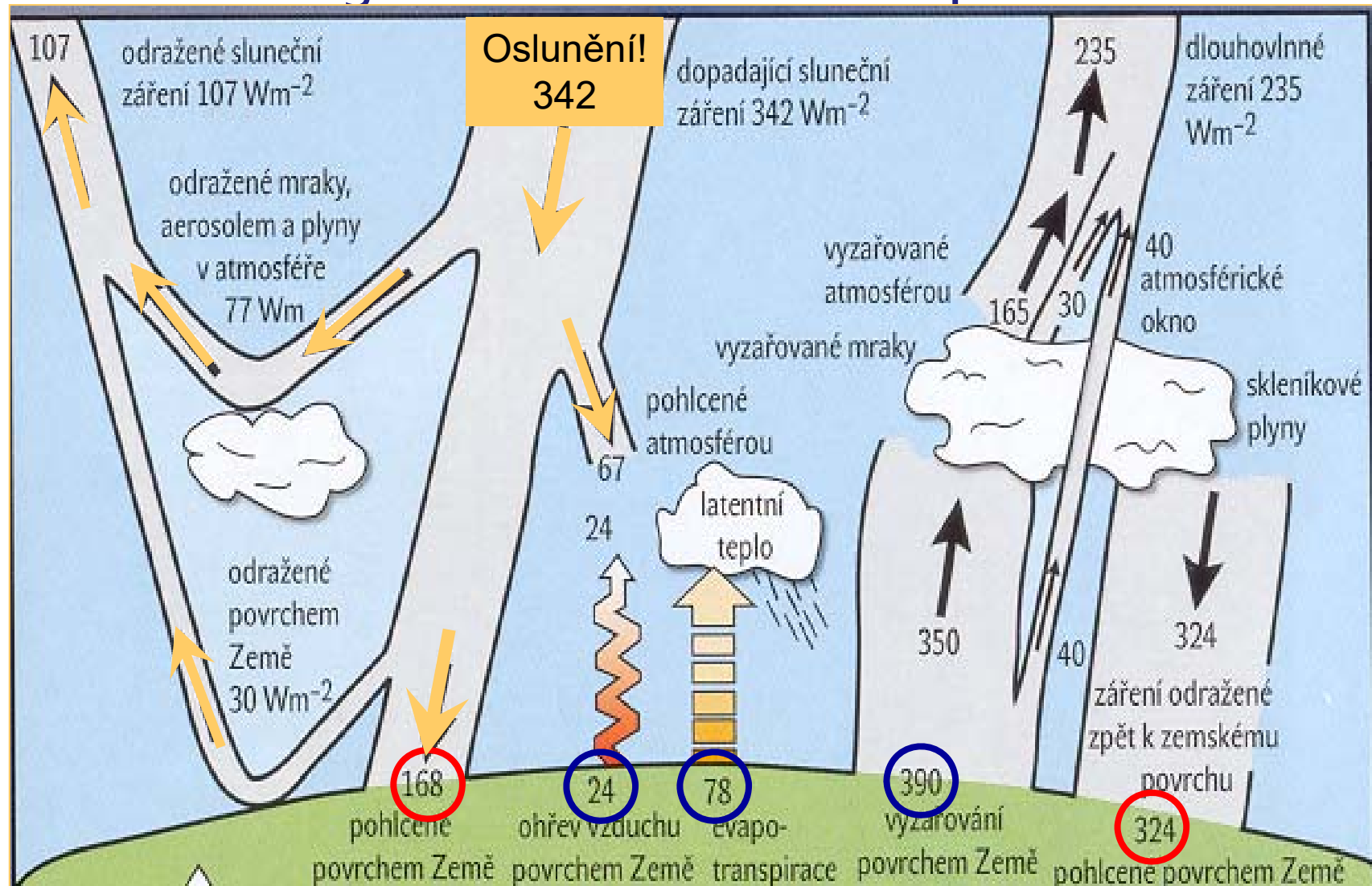
Tok energie

Reflected = odražené
Scattered = rozptýlené
Absorbed = pohlcené

1. Vstupující sluneční (krátkovlnné) záření

2. Bilance energie mezi atmosférou a povrchem Země

Dopadající záření

odražené záření

krátkovlnné záření
dlouhovlnné záření

Co lze z obrázku vyčíst:

Oslunění $\approx \frac{1}{4}$ sluneční konstanty

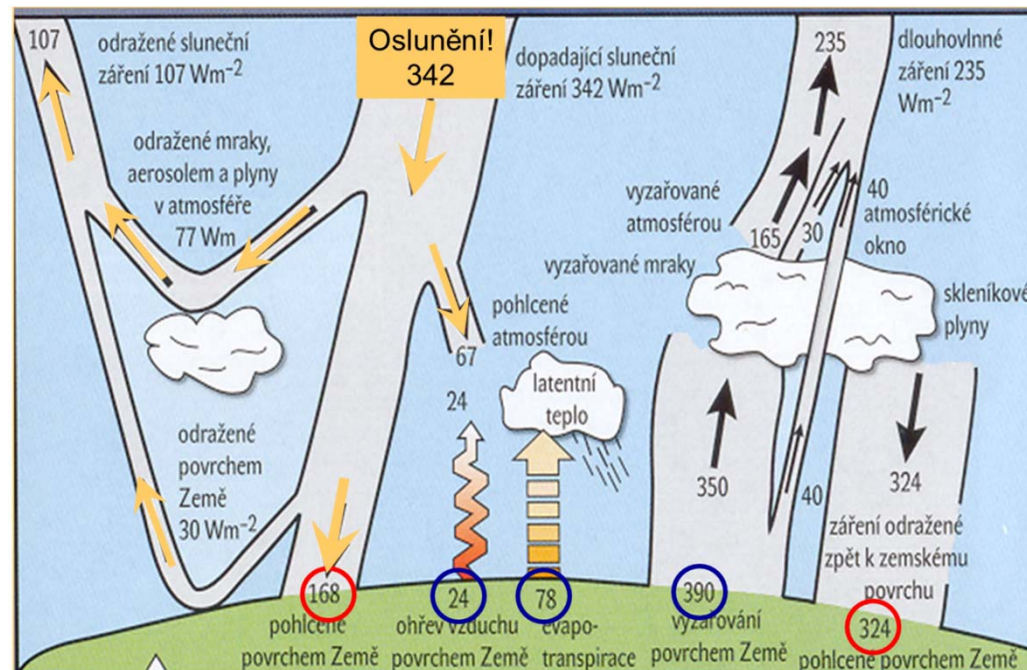
Z absorbované energie Země:

(168+324)

Vyzařování do atmosféry 79 %

Přenos odparem vody 16 %

Přenos konvekcí 5 %

Vesmír 2007, 11

Z dlouhodobého hlediska Země ve stavu energetické rovnováhy:

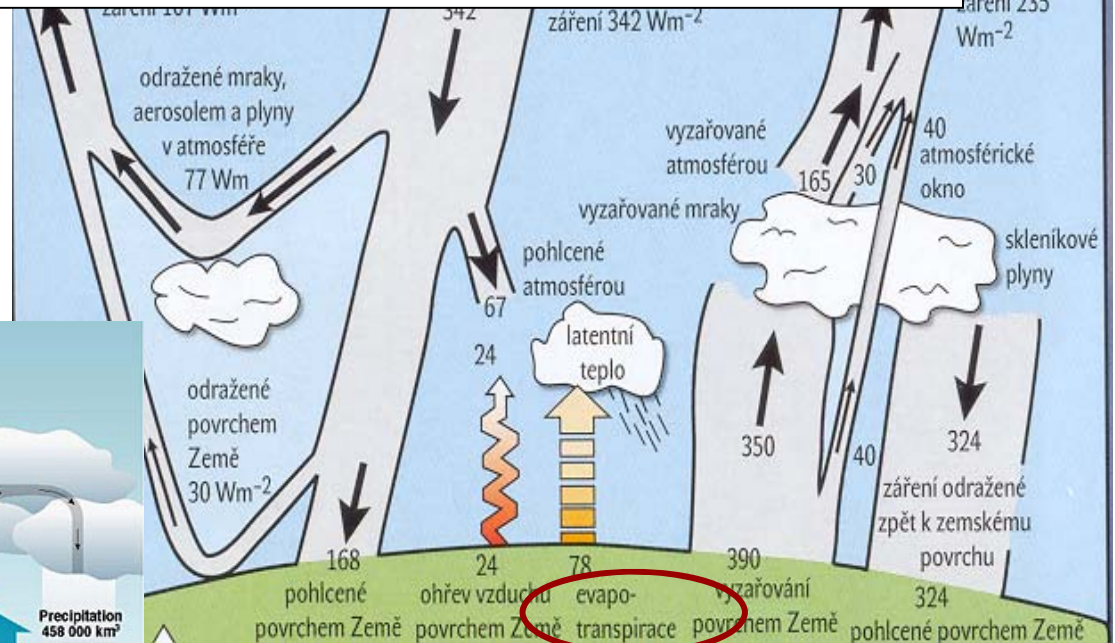
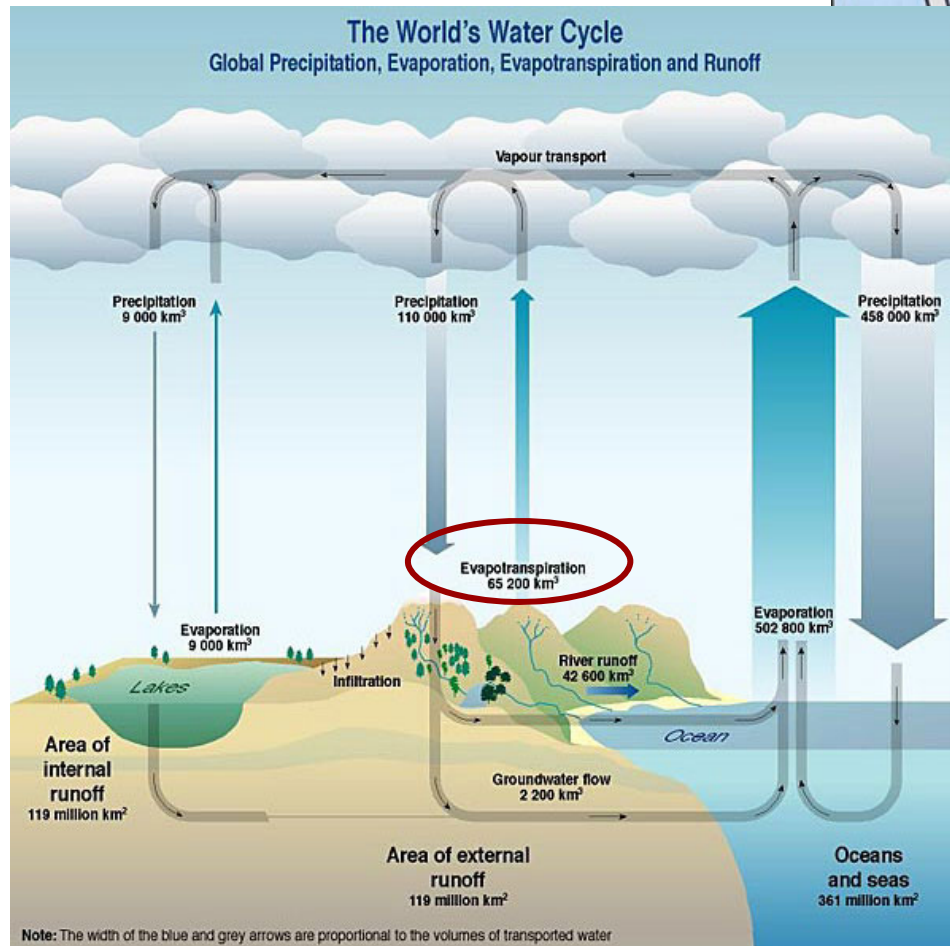
pohlcená energie ($168+324 \text{ Wm}^{-2}$) = *vyzářená energie* ($390+78+24 \text{ Wm}^{-2}$)

90 % (324 Wm^{-2}) vyzářené energie pohlceno atmosférou (radiálně aktivní plyny) a vráceno zpět k povrchu Země (skleníkový efekt)

Současná teplota povrchu Země $\approx 15^\circ\text{C}$

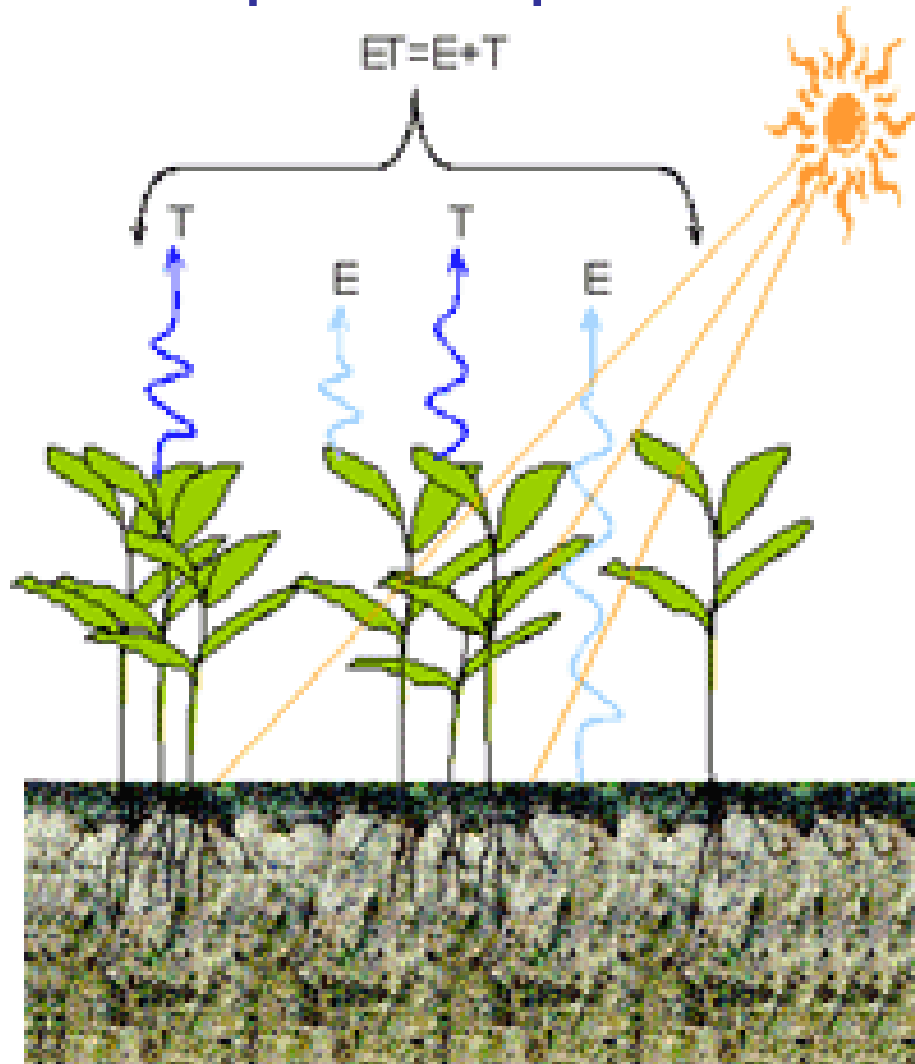
Bez skleníkového efektu $\approx -12^\circ\text{C}$

Propojení toku energie a hydrologického cyklu

Evapotranspirace (ET)

Evapotranspirace = Evaporace + Transpirace

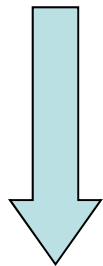

E = evaporace
= přímý výpar z povrchů
T = transpirace
= ztráta vody listovými
průduchy

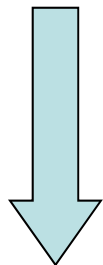
Hydrologický cyklus je základem fungování všech BGCh cyklů

Sluneční energie

*via evapotranspiraci
(viz bilance energie a
rozdělení energie v ekosystému)*

Hydrologický cyklus

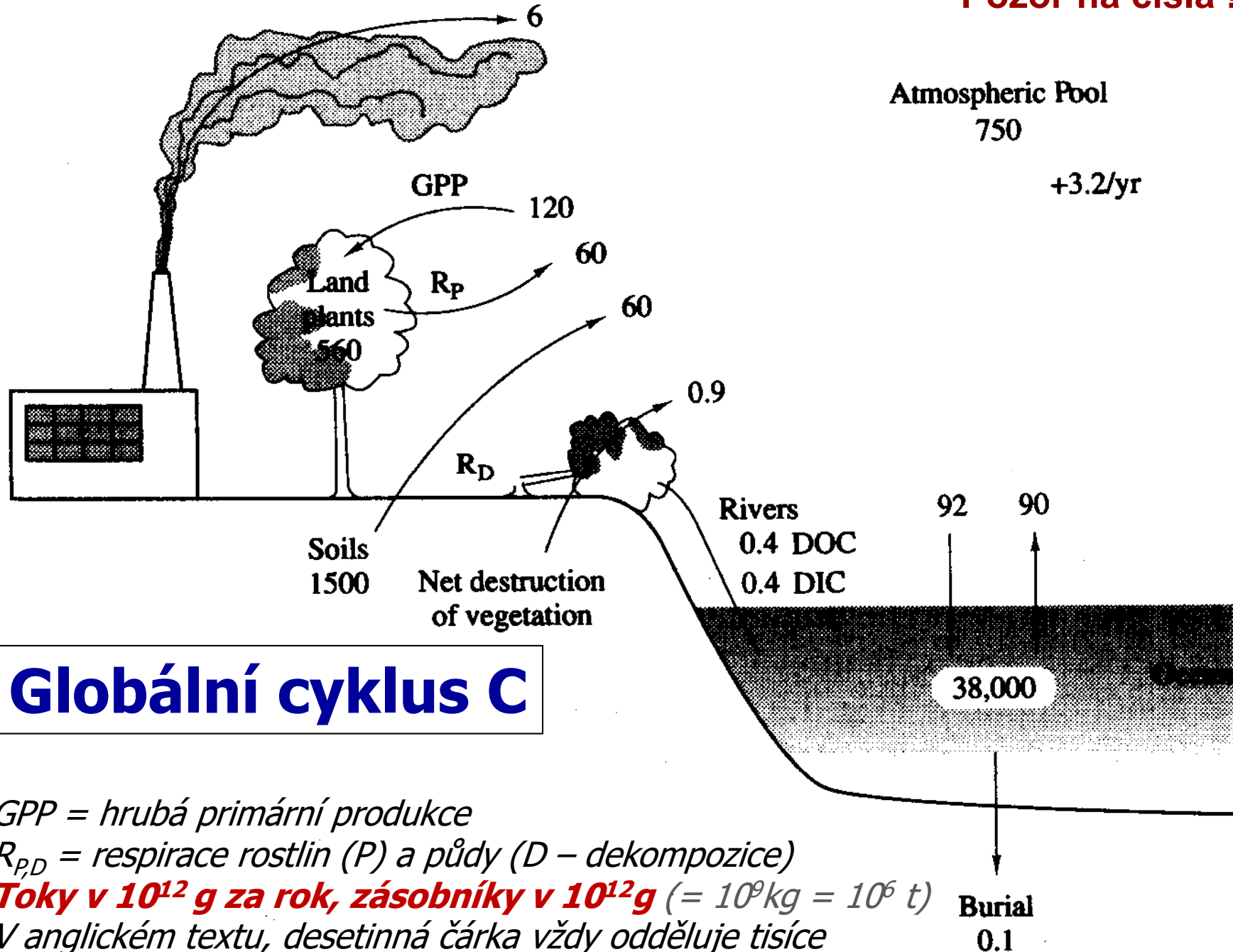

*via biologické procesy
(rozpuštění živin, transport v ekosystému)*

Cykly živin

Evapotranspirace = odpar s povrchu + transpirace rostlin

Pozor na čísla !!!

Globální cyklus C

GPP = hrubá primární produkce

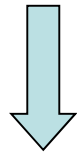
$R_{p,D}$ = respirace rostlin (P) a půdy (D – dekompozice)

Toky v 10^{12} g za rok, zásobníky v 10^{12} g (= 10^9 kg = 10^6 t)

V anglickém textu, desetinná čárka vždy odděluje tisíce

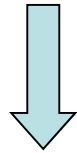
Hrubá = gross
Čistá = net

100 % Hrubá primární produkce (GPP)

- respirace autotrofů
(temnostní resp., kořeny)

50 % čistá primární produkce (NPP)

- respirace heterotrofních organismů

5 % čistá produkce ekosystému (NEP)
živá a mrtvá biomasa rostlin,
živočichů a půdní org. hmota
vytvořená za časovou jednotku

Půdní organická hmota:
celosvět. zásoba = $1,5 \times 10^{18}$ g C
2-3 x více než v nadzemní biomase rostlin
závisí na : NEP (NPP)
abiotických faktorech
(hlavně vlhkost a teplota)

Nadzemní produkce: nadzemní části rostlin, mechy, řasy, lišejníky,

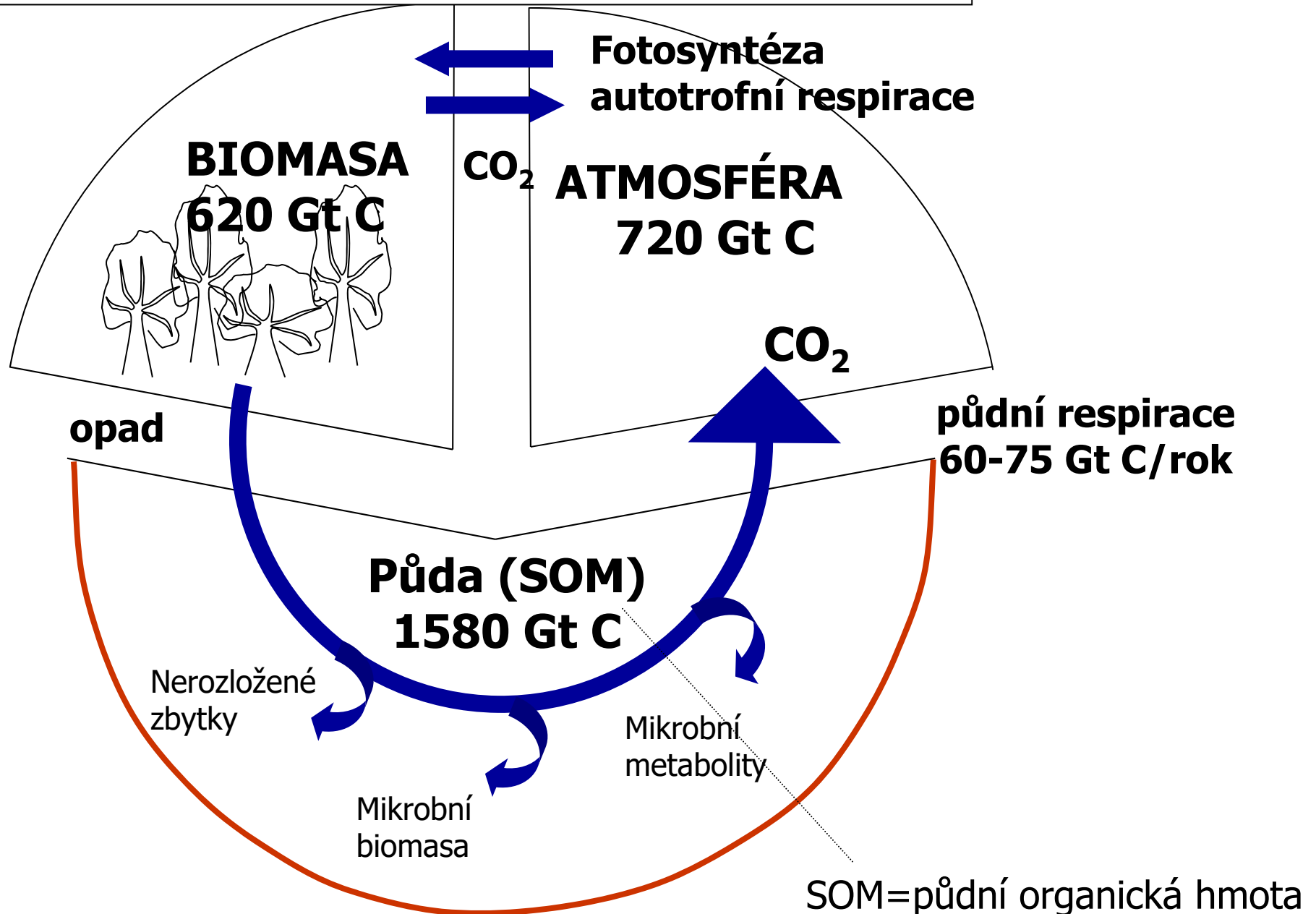
Podzemní produkce: kořeny rostlin a rhizodeponie

ekosystém produkce kořenů (% NPP)

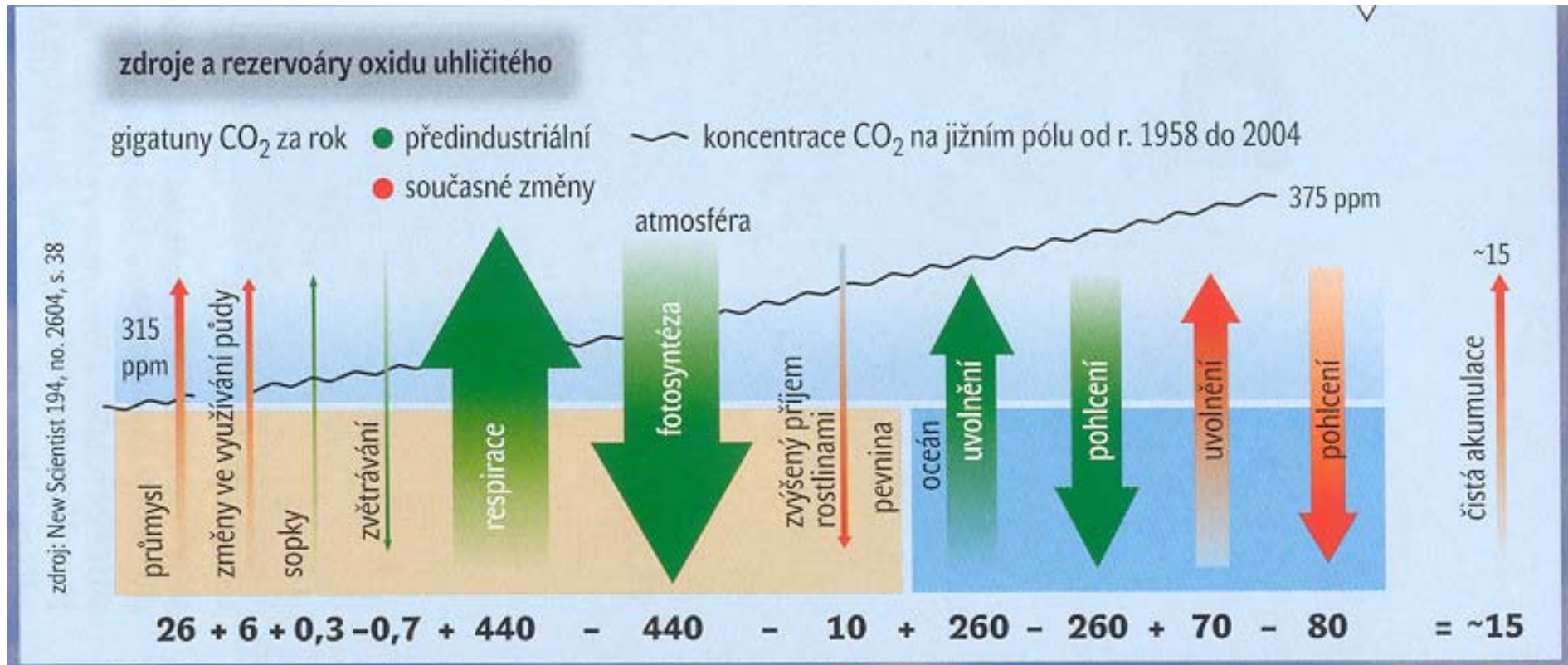
lesy mírného pásu	13-46
louka mírného pásu	50-75
step	50
polopoušť	12
zemědělské půdy:	
kukuřice, soja	25

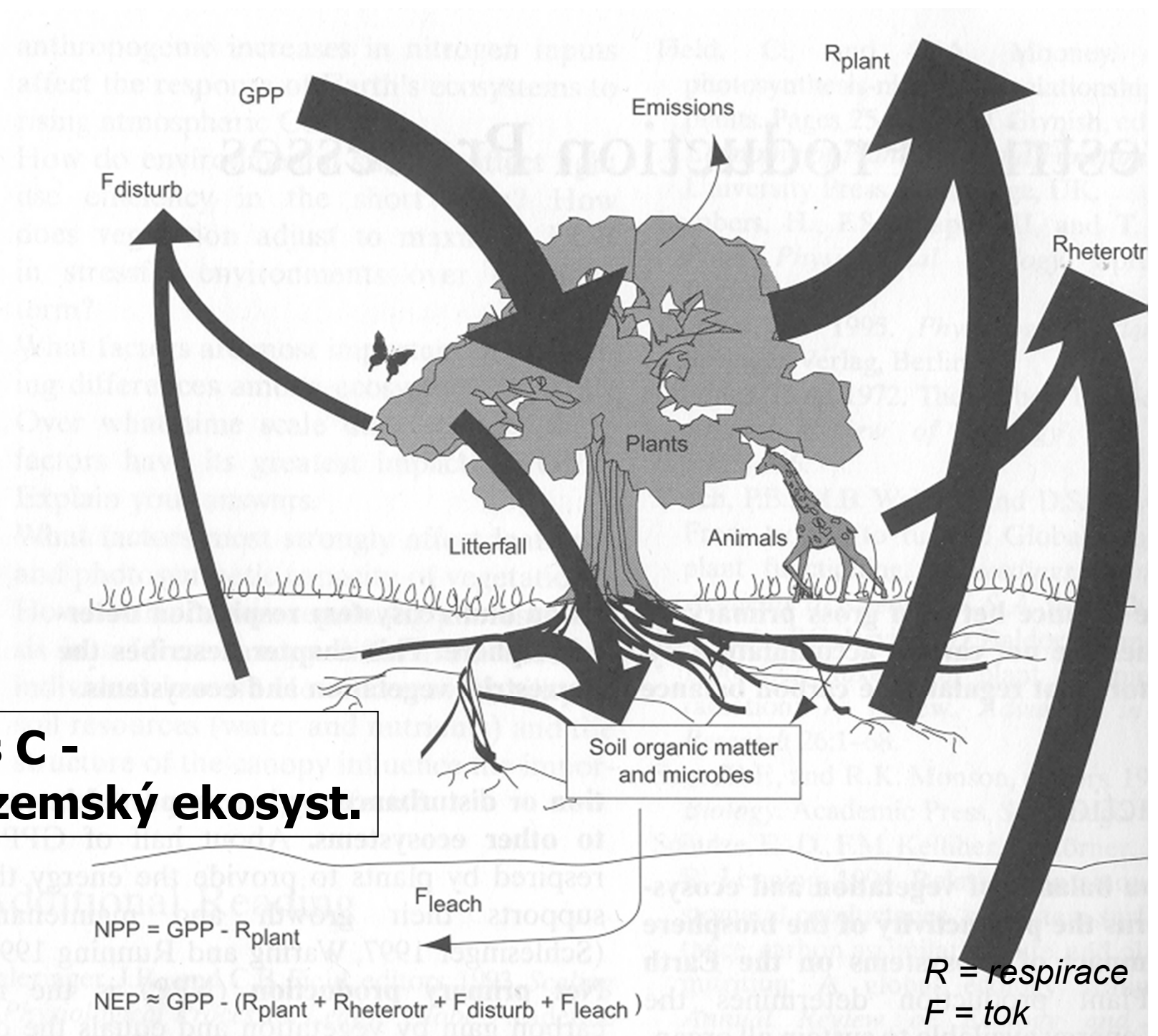
produkce rhizodeponií: 1-30% HPP

celková zásoba C v suchozemských ekosystémech

Změny koncentrace CO₂ v atmosféře

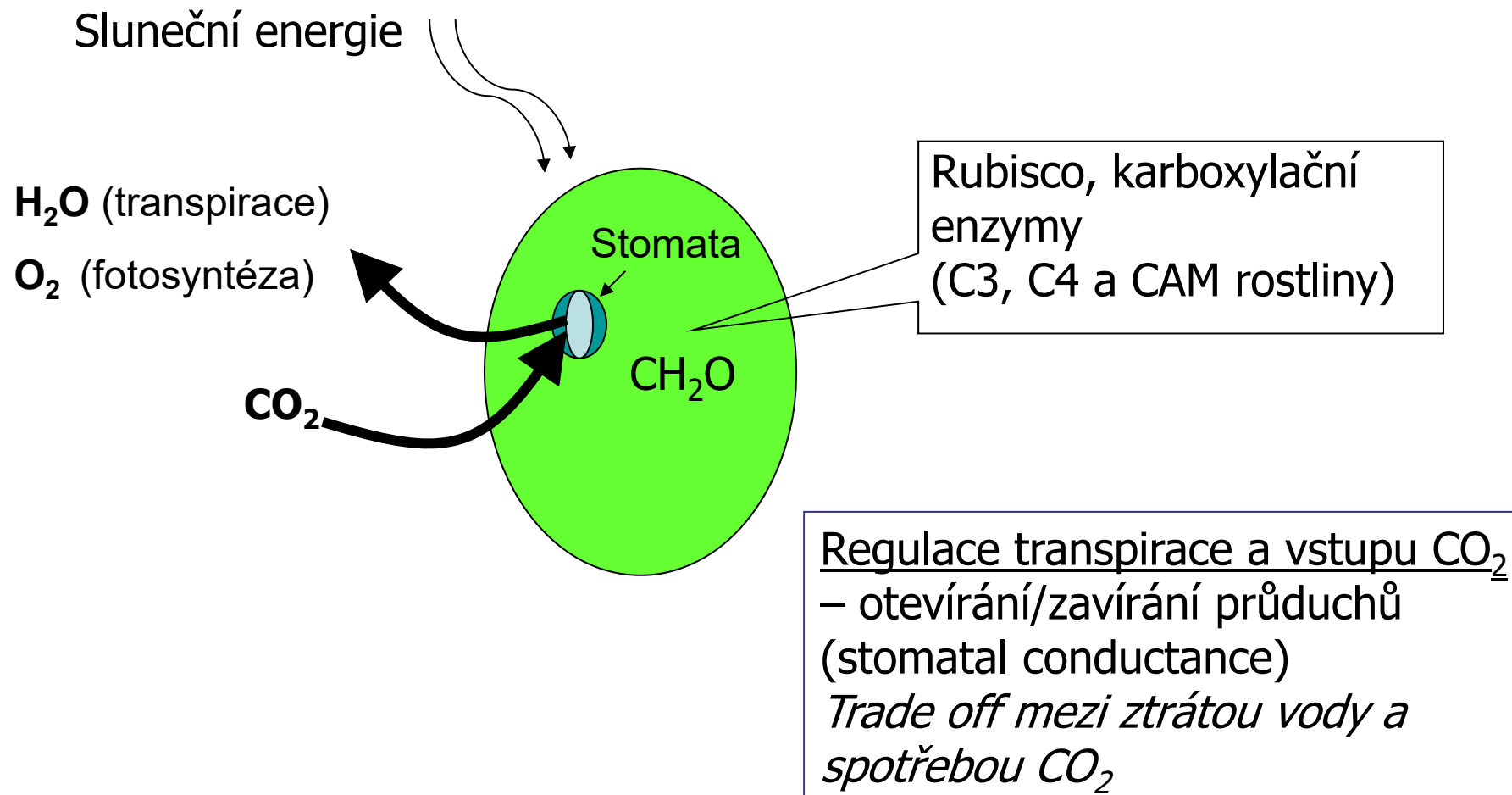
**Cyklus C -
suchozemský ekosyst.**

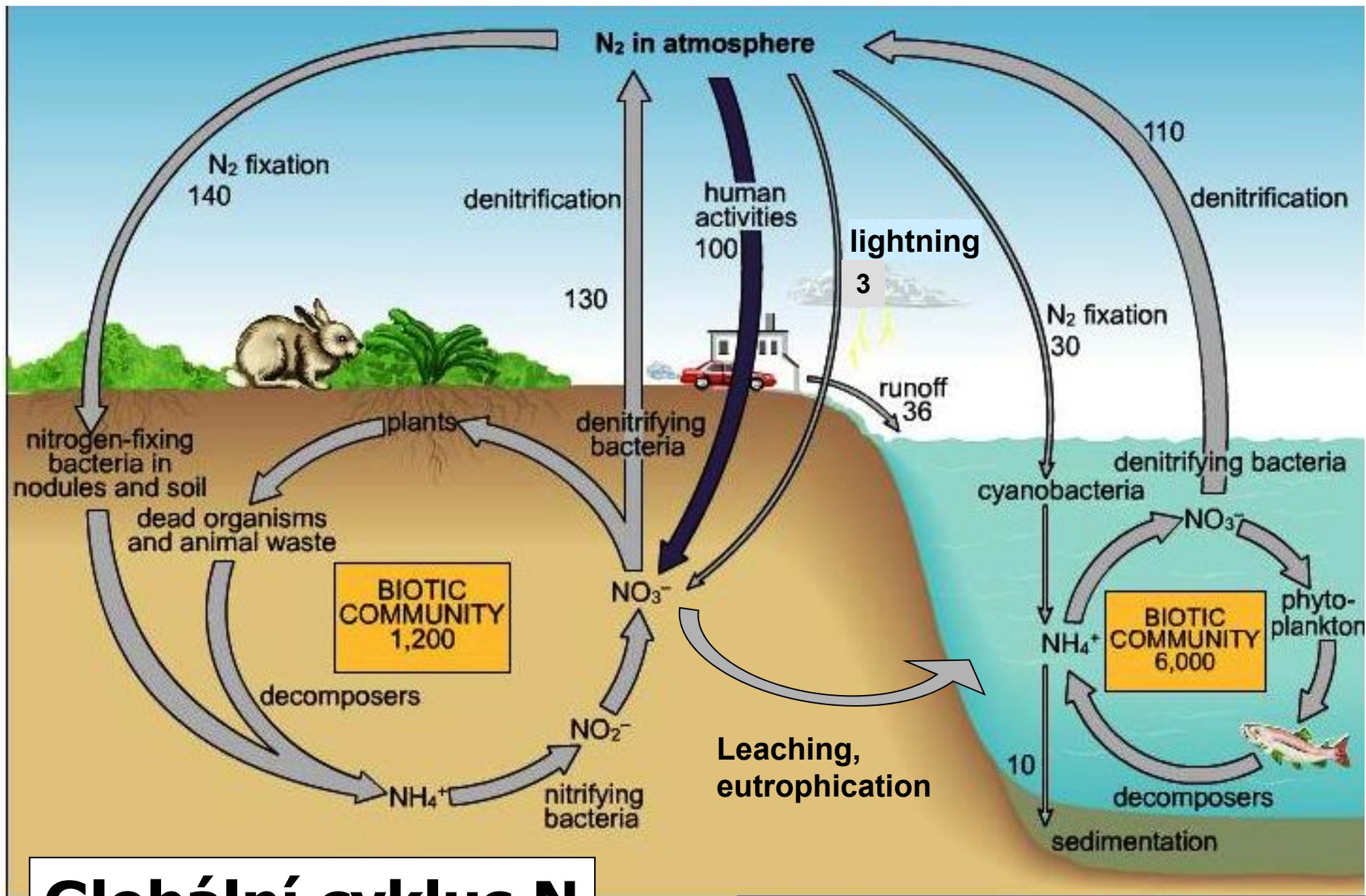
$$NPP = GPP - R_{plant}$$

$$NEP \approx GPP - (R_{plant} + R_{heterotr} + F_{disturb} + F_{leach})$$

Vstup uhlíku do cyklu C

- procesy fotosyntézy, místo propojení toku energie, hydrologického a C cyklu

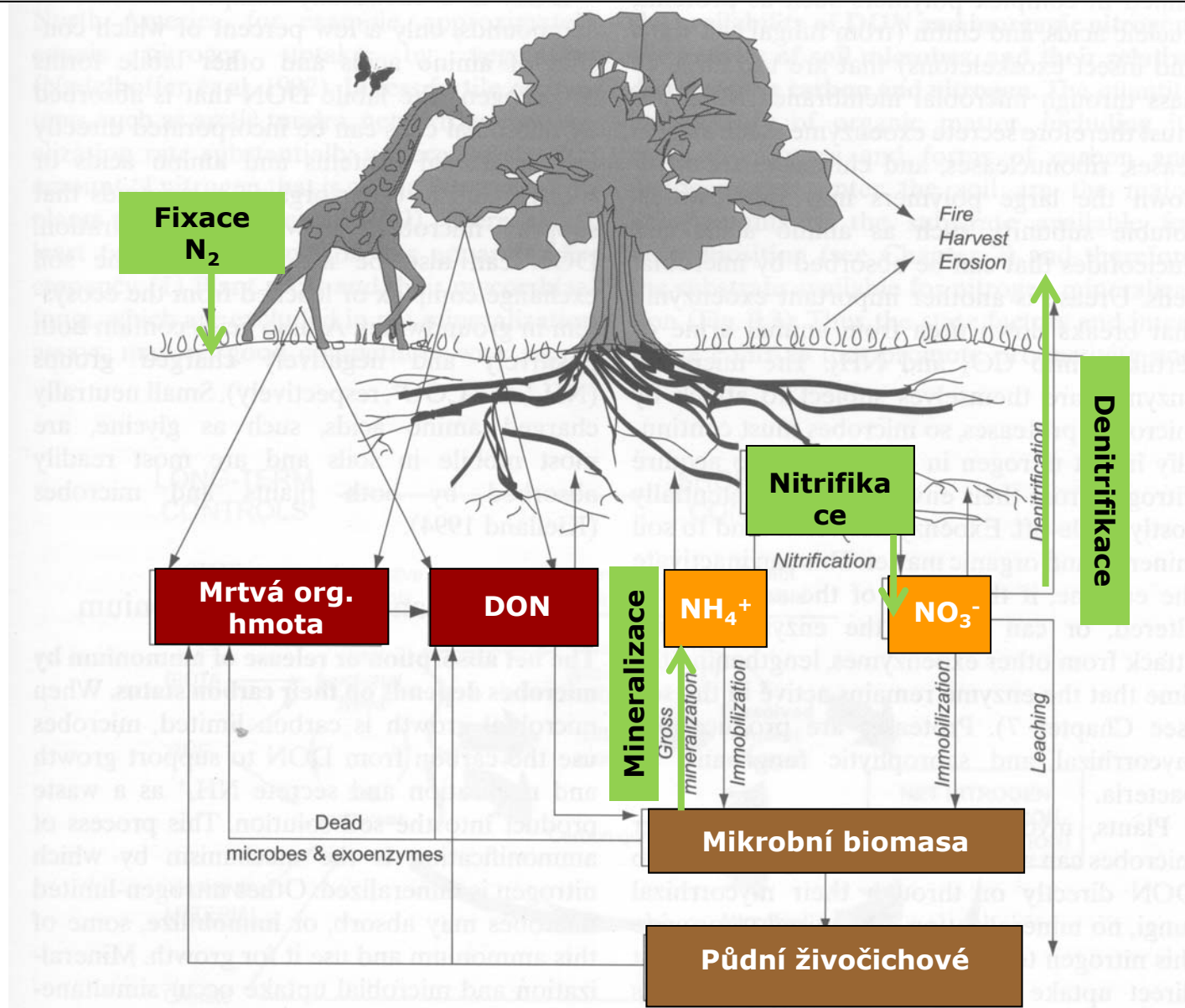
Globální cyklus N

Toky v 10^{15} g za rok, zásobníky v 10^{15} g

Z hlediska lidské činnosti:
 NH_3 , N_2O , NO_x

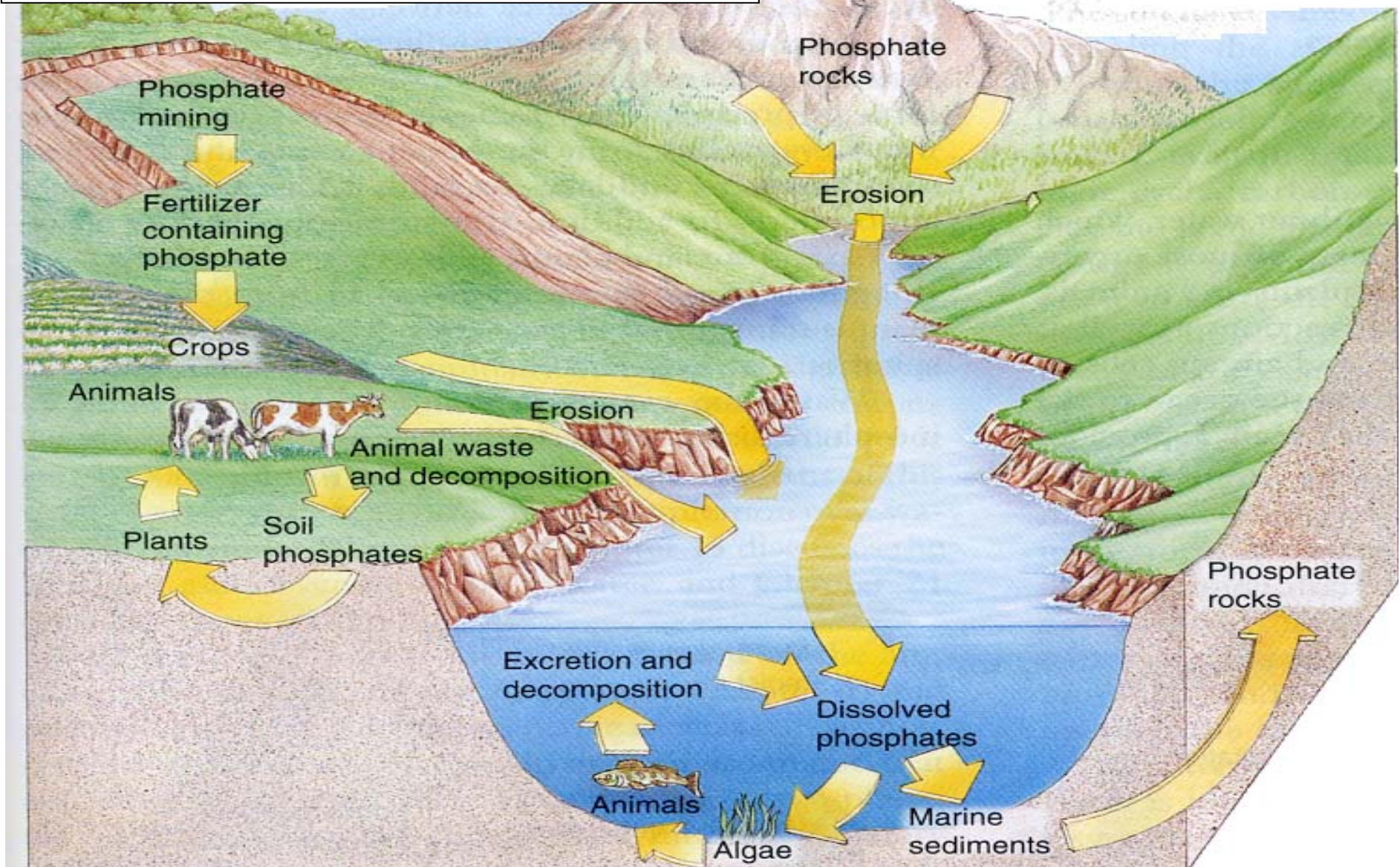

Zjednodušený terestrický cyklus N

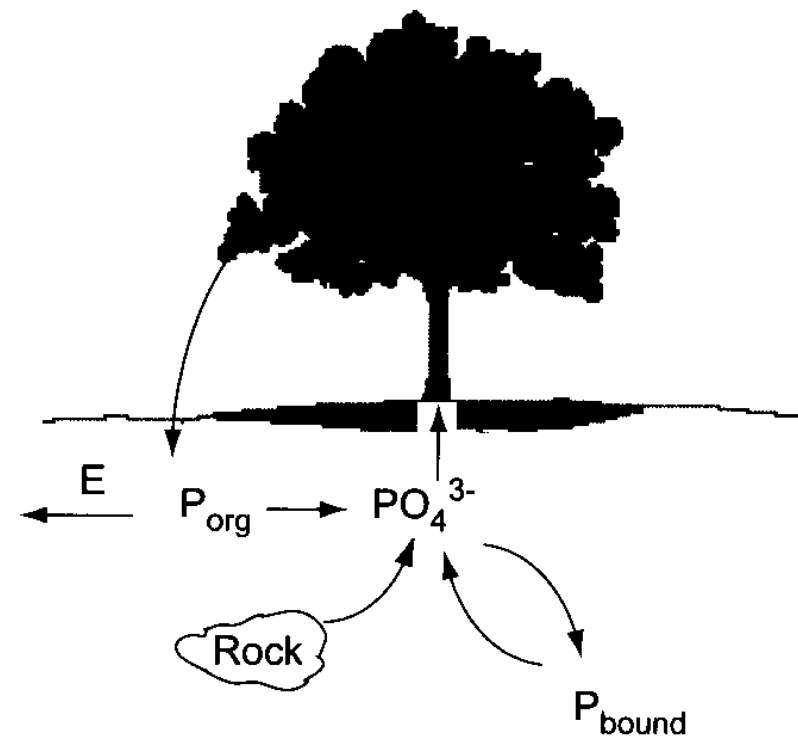
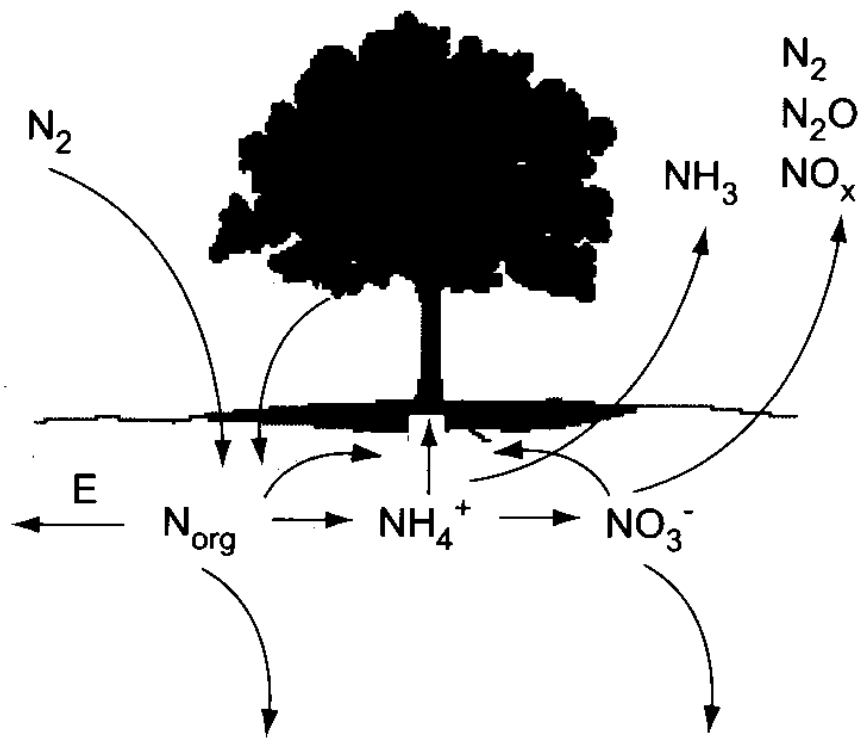

Půda je nejdůležitějším
místem přeměn

Globální cyklus fosforu

Cyklus P - srovnání s cyklem N

E = eroze a odnos